

VILÁGOSÍTÓ SZENT-GERGELY.

ՍՈՒՐԲ ԳԵՐԳԻՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՋ:

A kereszténység elterjedése Örményországban.

— Lukácsi Kristóf hátrahagyott kézírataiból. —

I.

Világosítani fog a te világosságod a sötétségben és a te sötétséged világosabb lesz a napfénynél. Isaias prof. 55. r. 15 v.

A megváltás munkáján kívül az isteni kegyelemnek legnagyobb csodája kétségkívül a pogánynépek megtérése a keresztény hitre. Kevés számú, de Isten lelkétől ihletett férfiak fellépnek és szembeszállanak az egész pogányvilág vallási meggyőződésével, nyíltan megtámadják a hatalmas Róma és Görögország vallását, istenitiszteletüket balgatagság- és babonaságnak, az oraculumokat hazugságnak nevezik. — A keresztény hit ezen elszánt bajnokai közül sokan kínpadra hurczoltattak, vadállatok elébe vettek és különféle kínzások közt a halál minden kigondolható nemével kivégeztettek és végeredményben övek volt mégis a győzelem; megdöntötték a pogányvilágnak ősrégi vallási alkotmányát és felépítették annak romjain a keresztény vallást, kitűzték az üdvösség jelét: a sz. kereszt zászlóját a Caesarok városának falain. Terjedt naponként és tért nyert a pogányok közt az egy, igaz Istennek ismerete és háttérbe szorult a babonaság és a sok istenhivés. Lépést tartott az evangelium elfogadásával a a civilisatio; vad, szilaj népek, kik irtó háborút folytattak egymás közt, kik embervérrel áldoztak bálványaiknak, nyakukba vették Jézus szelid igáját: megszelidültek, lemond-

dottak rablókalandjaikról; a háborúk emberibb színt váltottak; a nőnem, mely a pogánynépeknél a rabszolgák sorsára volt lealacsonyítva, visszanyerte eredeti méltóságát.

A polgárosodás korszaka összeesik a keresztény népeknél az evangélium elfogadásának korszakával. A XI. század első éveiben fogadták el a magyarok a keresztény hitet, és ugyanekkor léptek az európai polgárosodott népek sorába.

A dánok a IX-, a németek a VIII-, az angolok a VII-, a frankok az V. században tértek meg és ugyanazon századoktól számítják a mondott népek magasabb műveltségi és polgárosodási életök korszakát; akkor irtattak ki a rengeteg őserdők és keletkeztek a maig is virágzó álladalmak és városok; azóta tettek oly bámulatos haladást a tudományokban és hasznos ismeretekben, melynél fogva urai lettek a tengereknek s a többi világrészeknek és törvényeket szabnak Afrika, Ázsia, Amerika, Új-Holland, China, Japán, Cochinchina és India számtalan — részben pogány és mahomedán — népeinek. . . .

Az üdvözítő vallás Örményországban a kereszténység első századában, sőt annak első éveiben Krisztus urunk mennybemenetele után mindjárt hirdettetett sz. Thadé és Bertalan apostolok által, és jöllehet sokan tértek meg már akkor az örmények közül Krisztus hitére, főleg Ábágár királyuk példájára; mindazonáltal ezen megtérés csak mulékony hatású volt. Az Ábágár halála után bekövetkezett folytonos belviszályok és polgárháborúk, melyek az ország nyugalmát fenekestől felforgatták, a keresztények ellen támasztott iszonyú üldözések nagyon kevésre olvasztották a keresztények számát Nagy-Örményországban úgy, hogy csak itt-ott lappangtak egyes keresztény családok és egyházak.

A kereszténységgel eltűntek a keresztény művelődés azon gyenge sugarai is, melyek Ábágár király alatt mutatkoztak. Mert jöllehet szinte pár ezer évvel Kr. előtt rendezett állammal bírtak őseink, de vallás-erkölcsi tekintetben nagyon alásülyedt állapotban voltak, és babonaságban, feshlettségben — némi részben — felülmulták Ázsiának többi népeit. A magasabb polgári élet és főkép a vallás-erkölcsi állapotok jobbulása Örményországban, valamint egyébütt

is, csak az evangéliumnak az egész nemzet által, a IV. században történt elfogadásával vette kezdetét.

Áldásban van emlékezete minden népnél azon férfiaknak, kik köztük az evangéliumot hirdették. Vallásos kegyelettel említi nevét sz. Istvánnak minden magyar mind maig, mert ő iktatta be nemzetét az európai keresztény népcsaládba. Tisztelik a németek szent Bonifáciust, az angolok sz. Ágoston szerzetest, a francziák sz. Remigiust és sz. Dénest; a csehek, morvák és oroszok sz. Cyrill- és Methodiust, és méltán, mert ezen szent férfiak tették le alapját a polgárosodás s vallás-erkölcsi műveltségnek, melyen a nevezett népek állanak.

Tiszteli nemzetünk is Örményország apostolát: Világosító Szent-Gergelyt, mert az ő apostoli fáradozásainak sikerült elvégre végkép szétverni a pogány vallás és babona fellegeit Örményország láthatáráról és a nemzetnek felmutatni s megismertetni vele az örök igazság napját, a világ világosságát: Jézus Krisztust.

Közkezen forognak minden keresztény népnél és a legkedveltebb házi olvasmányt képezik életleírásaik azon férfiaknak, kik köztök az evangéliumot hirdették. Nem kélem, mikép tisztelt hallgatóim is örömet olvasnák Szent-Gergely életét, — kinek nemzetünk Krisztusbani ujjászületését köszöni, ki polgári és vallási önálló életet adott, kitől a mind maig fennlévő egyházi szertartásokat és intézményeket vettük, — ha kapható volna ilyen életleírás. Ezen hiányt kipótolni és hiveimnek egy kedves olvasmányt adni szándékozván Világosító Szent-Gergely életét ma röviden elbeszélem, azután bővebben kidolgozva sajtó útján közzé teendem, *) hogy azt azok is olvashassák, kik mai beszédemet nem hallhatták.

Szent-Gergely született 257 évben Kr. u. Nagy-Örményországban az örmény királyok Arsacida uralkodónemzetségéből. Atyja Ánák fejedelem, elcsábítatva a perzsák királyának Artaxerxesnek, az örmény király ellenségének ígéretei és ajándékai által, Örményország királyát Chosrovt orozva meggyilkolta, hanem ő is áruló tettéért halállal

*) Éltében ki nem nyomtathatta; mi adjuk azt első ízben közre.

bünhödött; mert a vérében fuldokló királynak segítségére siető hív emberektől futás közben utól éretvén azonnal darabokra szabdaltatott, s egyszersmind kiirtatott, az akkori idők szokása szerint, mint király-gyilkosnak — minden férfi ivadéka két kisdedet kivéve, kiket nevelőnőjük mentett meg. Egyike ezeknek a mi Gergelyünk volt, kit Sophia nevű erényes udvari hölgy a közmészárlásból kiragadván honába, Cappadociának Caesarea nevű városába magával elvitt, a hol a két éves gyermeket megkereszteltetvén Gergely nevet adott neki és mint saját gyermekét gondosan felnevelte. Felserdült korában Gergely gyám-anyjának tanácsára, kit édes anyja gyanánt tisztelt, házasságra lépett, mely házasságból született két fia u. m. Vertanes és Aristaces. Házasságaik harmadik esztendejében egymástól közakarattal eltávoztak. Mária, ez volt Szent-Gergely nejének neve, Aristaces fiával zárdába vonult, Vertanest pedig gyám-anyjuk Sophia nevette. Gergely maga Rómába ment és ott a nélkül, hogy magát megismertette volna, Choszrov király fiának Tiridátnak szolgálatjába lépett.

A perzsák tudniillik Choszrov király halála után Örményországot elfoglalván a meggyilkolt királynak kiskorú fia és törvényes örököse Tiridat hív embereitől kísérvé az örményekkel szövetséges római birodalomban keresett menedéket, a hol a római tanácstól Licinius főhadivezér gondviselésére bízott, kinek seregében harczolván rendkívüli testi erejének és vitézségének jeleit adta.

290-ben Kr. u. Diocletian római császár háborút viselvén a gothusok ellen, ezeknek királya Diocletiant kardra hitta; Diocletian helyett Tiridat szállott sikra az erejében bizakodó goth királylyal, kit — a két tábor láttára, a rómaiak nagy öröme — karjának egyetlen csapásával lováról földre terített, és elfogva a császárhoz vezette. Ezen hőstette által annyira kedvét nyerte a császárnak, hogy ez régi szokás szerint melynél fogva az örmények királyát a római császárok szokták koronázni, koronát tőn Tiridat fejére, s egy római sereget rendelkezése alá bocsátott, hogy azzal ősi trónját visszafoglalja.

Nincs szükség mondanom, mikép az örmények a királyt, a hogy az országra lépett, a legnagyobb lelkesé-

déssel fogadták, törvényes királyokul elismerték és seregestől hozzá csatlakoztak, kikkel és a magával hozott római csapatokkal a perzsákat Örményországból kikergette.

Tiridat, miután országát az ellenségtől megtisztította, a római sereget gazdagon megajándékozván haza bocsátotta; maga pedig egész táborával Égégheác tartományának Eriza városába ment, hol Diana temploma állott, hogy ezen isten-asszonynak a vívott fényes győzelmekért áldozatát bemutassa; egyéb áldozatokon kívül virág-füzéreket kötött és azokkal ékesítette fel Diana szobrát és oltárát; — ugyanezt tették udvari főemberei és tábornokai is, csupán Gergely, ki egyike volt a király leghivebb tanácsosai- és tábornokainak, ki őt minden vállalatában tanácsával gyámolította és a csatákban állandóan oldala mellett harczolt, — tartzkodott, mint keresztény, részt venni ezen bálványozó istenitiszteletben. A király, ki ezt észrevette, Gergelyt magához szólítva intette, hogy áldozzon azonnal ő is, valamint a többi, Diana isten-asszonynak. Gergely ezt cselekedni állandóan vonakodott, megvallván, hogy ő keresztény és mint ilyen csak az egy igaz Istent imádja, és annak áldoz. Mire a király ekkép szóla: »Csodálkozom, hogy te, idegen létedre, egy olyan Istent mersz imádni, kit én nem imádok« . . . és ezen intéssel ezúttal megelegedvén időt engedte a király Gergelynek a gondolkozásra. Másod nap újból maga elébe hivatta és mondá neki: »Rég ideje, hogy ismerlek, te nekem híven szolgáltál, parancsolatomat mindenkor híven teljesítetted és nekem szándékom vala téged hasznos és hív szolgálataidért megjutalmazni; miért szegülsz most ellene akaratomnak? Mire Gergely ekkép felele: »Isten parancsolja, hogy a szolgálak engedelmeskedjenek földi uraiknak, és te magad bizonyosságot teszel róla, hogy híven szolgáltalak és parancsodat híven teljesítettem. A tiszteletet azonban és imádást, mely egyedül Istent illeti, másnak adni nem szabad, hanem csak ő neki, mert ő teremtetten az angyalokat, az embereket és a világot semmiből, — neki szolgálnak és az ő akaratját teljesítik minden teremtmény, ég, föld és tengerek.« Erre a király felindulva mondá: »Tudd meg Gergely, hogy mai nap előttem mindent elvesztettél, — füstbe ment minden szolgál-

latod, a jutalom helyett, melylyel neked tartoztam, kapni fogsz büntetést, hivatal és méltóság helyett gyalázatot, tömlöczöt, bilincseket és halált, mi az embert minden reménységtől megfosztja; — hanem én azt javaslom neked, hagyj békét a meséknek és imádd az isteneket, főleg pedig ezen felséges isten-asszonyt, ki nemzetünknek védőke és dicsősége, kit minden nép és király és maga a hatalmas római császár is tisztel és imád, mint kútfejét minden boldogságnak, az emberiség jóltevőjét és a nagy Jupiternek leányát.«

»Én, a mint mondtam — felele Gergely — híven szolgáltalak, szolgálatomnak jutalmát azonban nem tőled, hanem egyedül Istentől várom, mert csak ő tud valódilag jutalmazni, és ép azért a szenvedésektől és haláltól, melylyel fenyegetsz, nem irtózom; mert az engem Jézus és a szentek társaságába vezet. — A halál csak azokat fosztja meg minden reményüktől, kik, mint ti, életnélküli isteneket, aranyból, ezüsből készült, kőből-fából faragott bálványokat imádnak; ezeknek vannak szemeik, de nem látnak, vannak füleik és nem hallanak, lábaik is vannak és nem járnak; — a kik ilyen istenekben hisznek, azok méltán félnek a haláltól és esnek kétségbe sírontúli jövőjök iránt.«

A szentnek ezen és hasonló szavain a király rendkívül felindúlva »Én téged — monda — szolgálatomban szerzett érdemeidért meg akartalak kimélni; de mivel te a halhatatlan isteneket és köztök a hatalmas Dianát is, ki által birodalmunk áll és fenntartatik, bántalmakkal illetted, siketeknek és némáknak mondog az isteneket, és ez által minket is, kik azokat tiszteljük, sértesz — én téged e földön kinzatni foglak, te azután lásd mi jutalmát veszed a más világon, és mivel minket oktalan állatokhoz hasonlítottál, én neked zabolát teszek szádba és terhet hátadra, mint a baromnak.«

Erre megparancsolá, hogy kössék kezeit olyformán, hogy könyökei kiálljanak, hátára pedig nagy darab kőst s szájába zabolát tétetett. Ily alakban és ekkép megterhelve öszvér gyanánt egy ideig ide-tova vonszolták, szíjjakkal derekánál fogva magasra emelték és így hagyták hét napig. Heted napra kioldatván maga elébe állitá Gergelyt

a király, s mondá: »Ime így büntetik az istenek, kiket te életnélkülieknek neveztl, az őket káromlókat; ha nem imádod őket, még nagyobb büntetések várnak te reád.« »A bálványok — felelé Gergely — kiket te isteneknek nevezel, valóságos lélek-, élet- és érzésnélküli szobrok, emberi kezek munkái; ezek bántalmakat nem éreznek, s még kevésbbé képesek valakit büntetni a rajtok elkövetett bántalmakért, nem segíthetnek azokon, kik őket tisztelik. Mikép is lehetne ilyesmit az érzéketlen kő, fa, ezüst, arany, réz, a miből a ti isteneitek készülnek?«

Erre a király Gergelyt egyik lábánál fogva felakasztatta, lecsüngő feje alá pedig kiállhatlan nehéz szagú anyagokból tüzet rakatott, hogy a füst és dögletes szag agyát zavarja meg, tiz bakó-legény által pedig megveszszőztette. Hét napig hagyatott ezen állapotban a vértanú, ki ezen egész idő alatt nem szünt meg imádkozni és a körülálló sokaságot oktatni.

Hosszas oktatásait és fohászkodásait a királytól avégre rendelt gyors-írók szorgalmasan feljegyezték és a királynak megvitték, ki azonban engesztelhetetlen volt haragjában és Gergely állhatatosságát minden áron megtörni és akaratának teljesítésére hajtani szándékozott.

Azért maga elébe állította és ekkép szóla hozzája: »Mit mivelsz Gergely? ki balsorsomban osztottál és száműzetésemben felkerestél, részt vettél minden viszontagságaim- és harczaimban, a helyett, hogy most osztoznál boldogságomban, melyre az istenek juttattak, eszelősségemben el akarod magad veszteni, szándékosan rohanván a halál torkába.« »Igen-is, felele Szent-Gergely, sietek költözni a testből, hogy elnyerjem mielőbb az örök életet; azért parancsolj csak velem a mint neked tetszik és a halálnak bármely nemével oltsd ki életemet.«

»Nem — vizonzá a király — nem fog abban kedved telni, hanem hosszas és kinos halállal fogsz meghalni.« Most a király a hős vértanú lábujjait pálczák közé szoritatta annyira, hogy a vér bőven folyt körmei alól, azután vas-szegeket veretett talpaiba és kezénél fogva vonszolva jární kényszeríté,

»Hogy érzed most magad Gergely — kérde a király; — élhetsz-e még ennyi kín után?« »Én — felelé a szent — kértem az én Istenemet és adott nekem erőt a szenvedésekre és kitartást; a vér, melyet hullatok, a halhatatlanság magva és záloga az örök életnek, az termi meg nekem az örök élet örömeit, mert sirva vetünk és örömet aratunk.« »Hogy több ily magvat hullasson — verjétek!« A hohérok igen-is híven teljesítették urok parancsát, egy percz alatt vérbe keverték arczát, száját; összezuzott szemiből is sűrű köny-cseppek hullottak.

Ezzel sem tudván megtörni a vértanúnak hit-szilárd-ságát, újból kínpadra fektette, fejét sajtó-gép közé szoritatta és megparancsolta, hogy sót, salétromot tömjenek és nád-csóken eczetet töltsenek orrába és torkába.

3. Azután a király, aki szünet nélkül újabb kínzó-nemek és eszközök kigondolásán jártatta eszét, remélvén, hogy azok által végre csakugyan sikerülni fog neki megrendíteni Gergely állhatatosságát, egy bőrszakot megtöltetett hamúval és azt fejére huzatván nyakához köttette, hogy a hamú finomabb részei lélekzés által felszivattván zavarják meg agyát és eszét s ezen állapotban hagyta a szentet hat egész napig, azután levétetvén a fejről a zsák, kérde gúnyosan: »Honnan jössz Gergely, talán azon országból, melyről szólottál?« »Igen király azon országból jövök, mert Isten engem érdemesített az ő szent nevéért ily sanyarú kinokat szenvedni előérzetében azon boldog hazának, mely reám várakozik; örömet szenvedek, mert ott a hamú, melylyel fojtottál és eszméletemtől megfosztani akartál, hervadhatlan virággá, a keserű eczet végnélküli öröm forrásává fog változni.«

4. Gergely állhatatossága és bátor feleletei által a király még inkább felingerülve egy, az előbbieknél még gyalázatosabb nemét gondolta ki a kínzásnak, a szent mártirt tudniillik két lábánál fogva felakasztatta, azután töltéssel forró vizet töltetett bele; a vér orrán és száján folyt ki. Onnan levétetvén kemény hangon ekkép szólott hozzája: »Teljesited-e parancsolatomat, imádod-e vagy nem az isteneket, kik üdvöt és boldogságot adnak az egész világnak?« »Én — felelé Gergely — imádom az én uramat

Istenemet, a mindenek Teremtőjét, az ő szent Fiát: a Megváltó Jézus Krisztust és a Szent-Lelket, a bölcsesség kútfejét, — a bálványokat pedig, melyeket emberi kezek faragtak, metszettek soha sem ismertem el isteneknek, és nem is fogom elismerni, míg csak élek.« »Ez új káromlás — kiálta fel a király — az isteneket emberi kéz műveinek mondja; ezt boszúlatlanul nem hagyhatjuk, nehogy az istenek haragját magunkra vonjuk.« Mire Gergelyt kezeinél fogva felakasztatta és oldalait vaskörmökkel szaggattatta. A kinzás közt kérde a király: »Fogsz-e most, miután ily kínok alá vagy vettette, engedni akaratomnak?« »Én — felelé a mártír — erősen feltettem magamban, hogy híven megtartom azt, mit kis koromban tanultam és a mely ekkép hangzik: 'Én vagyok a te Urad Istened, idegen isteneid ne legyenek én előttem.' Hatalmas az én Istenem és ezen gyötrelmektől megszabadít engemet, téged pedig, ki engem az Isten szolgálatától és szeretetétől hallatlan kinzások által el akarsz vonni, meg fog ítélni és megbüntetni.« — »Hol a te Istened — mondá a király — ki téged kezeimből megszabadíthasson és engem, a mint mondd, megítéljen és megbüntessen?«

Erre a király ötet tövisekre fektette; a tövisek testébe szuródtak.

Ily állapotban látván őt a király, így kiáltott fel: »Én valósággal csodálkozom azon, hogy te még élsz, holott ennyi kinzás közt rég meg kellett volna halnod; sőt — a mint látom — te mibe sem veszed a fájdalemat.« — »Igen-is, felele Gergely, emberi módon véve rég meg kellett volna hálnom a borzasztó kínok miatt; nem is az én gyenge erőm az, melylyel azokat kiállottam, hanem az Isten ereje és malasztja, hogy te — látván és tapasztalván az igaz Isten szolgájának állhatatosságát — győződjél meg a felől, hogy azokat, kik Istenben biznak, semmi emberi erő nem képes az ő szeretetétől elválasztani, és hogy látván ezeket te és a hozzád hasonlók szégyenüljetek meg.«

Azonban Gergelynek sem istenes szavai, sem bámulatos példája a királyt meg nem indították s feltett szándékától, ki a szentet addig akarta kizsárolni, míg aka-

ratjára nem hajlik — elmozdítani nem tudták; sőt inkább újból haragra lobbanva a szentnek lábaira csizma alakú, belül szegekkel ellátott, térdig érő vas-csöket huzatott és azokat keményen ráverette lábszáraira; végül azoknál fogva a szabad ég alatt felfüggesztette. Három napig maradt Gergely ezen kinos helyzetben, kihez így szólt a király: »Lám Gergely meghiusult reményed, mert senki sem szabadított meg kezeimből.« »Sőt inkább a te reményed hiúsult meg; mert sem ígéreted, sem rettegetés és kínok által nem tudtál engem az én Istenemtől elszakasztani és a bálványok imádására birni. Én erősen hiszem, hogy az én Istenem ezen testet, melyet te oly kegyetlenül összezaggattál, az utolsó napon megújult és megdicsőült állapotban feltámaszsa, hogy egykor lelkemmel együtt, melyért e földön szenved, élvezze a mennyei fogyhatatlan dicsőséget; — azoknak teste pedig kik istentelenségben élnek, s megátalkodottan hálnak meg, a feltámadás napján lelkesítő a kiolthatlan örök tűzbe fognak vettetni és ott örökre gyötörtetni.« »Én nem bánom — kiálta fel mérgesen a király — ha a te Istened megújítja egykor testedet; de mivel azt mondád, hogy engem a kiolthatlan örök tűzbe fog vetni, én téged e földön oltható tűzzel égetlek meg; majd meglátom eljön e Istened, hogy megmentsen.« Tűzet rakatott tehát a kegyetlen király és üstben olmot olvasztatott, és a midőn az olom felforrt, azt Gergely testére öntette úgy, hogy különben is vérző sebekkel terhelt teste egészen megégett; jóllehet szájába is öntetett, még sem halt meg, hanem életben maradt, s a hozzá intézett kérdésekre érthető feleletet adott. A királynak csodálkozása, ki azt gondolta, hogy a szent ember lelkét azonnal kiadja, mihelyt a forró olaj ráöntetik. — a legmagasabb fokra hágott és azt el nem titkolhatván kérdé Gergelytől: »Hogy lehetséges még élned és lélekelned ily szörnyű kínzás után?« »Mindez — felelé Gergely — azért történik, hogy tanuld ismerni az Isten szolgáinak állhatatosságát; mert Ő az, ki erőt kölcsönöz, hogy megszégyenítse azokat, a kik, mint te, őt nem ismerik és ellene harcolnak.«

Látván a király, hogy minden eddigi kísérlete és erőlködése nem volt képes Gergelyt megingatni... és ő

már kimerült új meg új kinzások kigondolásában és befáradt azoknak alkalmazásában; már arról gondolkodott, hogy még egyszer megpróbálja tisztségek és méltóságok ajánlásával őt az istenek tiszteletére birni, — midőn Ártávárd fő-hadvezér a király elébe járult és így szólott: »Hatalmas király! Gergely nem érdemli meg, hogy éljen és a napot lássa; mennyi ideje, hogy ő közöttünk van és mi nem ismertük őt; ő ugyanis fia azon Ánáknak, ki apádat Choszrovot megölte... és annyi nyomort hozott az országra«.

— Alig tudta meg Tiridát, hogy Gergely Ánáknak fia, azonnal kezét-lábát bilincsekbe verette és megpancsolta. hogy vigyék Ararát-tartomány Artaxata városába és vessék azon mély verembe, melybe a halálra ítélt gonosztevők vettek. E verem tele volt kigyókkal, viperákkal és egyéb mérges vad-állatokkal, melyek a bevetetteket azonnal szétszaggatták és megették. Gergelyt azonban nem bántották, hanem szeliden simultak hozzá. 14 esztendeig volt Gergely ezen borzasztó sötét veremben, a kigyók, mérges csuszómászók és egyéb állatok társaságában s ezen egész idő alatt egy Anna nevű keresztény özvegy asszony, ki azon várban lakott, mennyei sugalat következtében, naponta titkon egy-egy darab kenyeret bocsátott le neki; ezzel tartotta fel Gergely életét, — idejét pedig imádságban és szent elmélkedésekben töltötte, mialatt gyakran mennyei látásokkal örvendeztetett meg.

A király azután nyílt parancsot bocsátott közre, melyben — előbb mély háláját nyilvánítja az isteneknek, kiknek, mint hitte, segítségével nyerte vissza őseinek trónját és diadalmaskodott ellenségein — megparancsolja, hogy egész birodalmában hálaadó áldozatok mutattassanak be az isteneknek; a keresztények pedig, kik nyílt ellenségei az isteneknek, halálbüntetés alatt jelentessenek be.

»Én — tevő hozzá a király — legkedvesebb és leghivebb szolgálomnak Gergelynek, mivel keresztény volt, sem kegyelmeztem meg, hanem borzasztó kínok után a mély verembe vetttem a kigyóknak martalékul«.

Az örmény nyelv alakulásáról.

Patkanian K.: «О составѣ армянскаго языка.» (O szosztavje armjanszkavo jaszuika), Sz. Pétervár, 1864.

I.

Tudvalevő dolog, hogy az árja népcsaládnál, még mielőtt nemzetiségekre oszlott volna szét, eljutott a nyelv teljes kifejlődéséhez, és hogy ezzel vette kezdetét külön részeinek történeti élete. A betűk feltalálása meglehetősen mértékét a polgárisodásnak és ennek folytán elég hosszú idejét a történeti létezésnek feltételezi. De minthogy a nyelv végleges kifejlődése körülbelől összeesik hanyatlásának kezdetével, még a legrégebb szólásformák is oly alakban jelennek meg előttünk, a mely ugyancsak távol van már eredeti teljességüktől. Nincs nyelv, melyben lehetséges volna megtalálni minden idomot abban az állapotban, melylyel az összehasonlító nyelvészet elmélete feltöltözteti az árja (ind-európai) nyelv kezdetleges formáit, következtetéseiben reá támaszkodva az árja rendszer régi és modern ágainak egymással való összehasonlítására.

A nyelv végleges kifejlődését mihamar követi az a korszak, a melyben feledésbe megy a gyököknek és származékaiknak eredeti jelentősége, a melyben a szavaknak s formáknak ösztönszerű használatát nem támogatja már értelmöknek benső felfogása s enyészésnek indul az, a mit nyelvérzéknek szokás nevezni. Minél tovább élnek a népek s minél előbbre halad értelmi fejlődésük, annál inkább eltávolódnak történetelőtti életüktől s a nyelv annál inkább öntudatlan eszközévé válik a többi nyelvekkel való érintkezésöknek s a gondolatok kicserélésének. Ebben a korszakban megértetni törekszik magát a nép, nem pedig megőrizni a régi szó minden részének teljességét. Egyaránt régi minden nyelv, de réginek mégis azt szoktuk nevezni, a mely fenntartotta írásában azokat az idomokat, a melyek legközelebb állanak a kezdetleges formákhoz. Azt kell tehát kinyomozni, mely korszakban sikerült az irodalomnak hatalmába ejteni valamely nyelv idomait és azokat állandósítani.

Ámbátor a negyedik század kezdeteig is felnyulnak az örmény nyelv legrégebbi irodalmi emlékei, mégis szembeötlő már azokon a nyelvtani idomok hanyatlása. Míg a kortársa, a gót nyelv, csaknem ugyanoly fokán áll a fejlődésnek, mint a sanskrit és zend, addig az örmény grammaticai hajtogatásaiban idomainak régi teljességéből valamivel őrzött meg többet, mint az új-perzsa. Ez a rohamos hanyatlás bizonyosságot tesz az örmény nemzet történeti életének hosszú tartamáról, ismeretes dolog levén, hogy a történeti fejlődés és a nyelvnek teljességi állapota correlativ dolgok.

E szerint, midőn vizsgálatunk tárgyává teszszük az írott örmény nyelv szerkezetét, lehetetlen elzárkózni azon feltevés elől, hogy e nyelvnek régi állapotában egykorúnak kellett lennie a zenddel és sanskrittal. A primitív örmény nyelvnek birnia kellett a legrégebbi nyelvek sajátosságait, a mely sajátosságok nem léteznek többé vagy alig ismerhetők immár fel még a leggyakorlottabb szemek által is.

Egyik indokát képezi az örmény nyelv eltávolodásának kezdetleges idomaitól az erős hangoknak átmenetele lágyakba és megfordítva, a mely átmenet többé-kevésbé minden nyelvben észlelhető a nélkül, hogy az okai mindeddig világosan ki lennének derítve. Nem állithatni, hogy ez az átmenetel egyenlő mérvben történt volna ugyanazon nyelv mindenik tájbeszédénél s ugyanazon tájbeszéd valamennyi szavában. A régi örmény nyelvnel csak részben történt meg a lágy hangok átmenetele, és megfordítva. A mi a leginkább ismert modern tájbeszédeket, a kaukazit és a nyugatit illeti, az elsőnél a hangok csaknem teljesen megőrizték a régi örmény nyelv arányait, míg a nyugatinál egyszerre végbe ment az átalakulás az egész nyelvben, úgy hogy a régi nyelv lágy betűit keményekül ejtik ki, daczára annak, hogy az írás megtartotta a régi orthographia jegyeit. A nyugati örmények **g**-nek, **b**-nek, **ds**-nek, **dz**-nek, **d**-nek ejtik ki a *u, u, a, o, m* régi lágy betűket s lágyakul a régi kemény betűket. Ezen alapszik az egész kiejtési eltérés a kaukazusi és az Euphráton inneni örmények beszédében s ezen az úton tisztázható az a kérdés is, mely régóta vitának tárgyát képezi közöttük, az t. i., hogy melyikök őrizte meg a régi kiejtést.

Nem lehet mondani, hogy a törökországi örmények helytelenül ejtik ki a betűket, annál kevésbbé, mert e kiejtésnek, melyet a hazánkban élő örménység is magáévá tett, sokkal több a híve, mint a kaukazusinak. De azt teljes határozottsággal állíthatni, hogy a kaukazusi örmények kiejtése inkább közeledik a régihez, vagyis ahhoz, melyet az örmény írók az ötödik század kezdetén elfogadtak, a melyet tehát ez a korszak a legjobbnak ítélt.

Az európai tudományos világ a tizenhatodik század közepe táján kezdett foglalkozni az örmény nyelvvel. De ekkor még nem létezvén philologiai tudomány a szónak mai értelmében, a nyelvek osztályozásánál az örményt majd a semi idiomákkal, majd a török nyelvvel hozták kapcsolatba, majd meg különálló nyelvnek tekintették, a melynek semmi közössége sincs a többivel. Ezek a felfogások uralkodtak a tudomány terén a jelen század második negyedeig, midőn is a régi árja nyelveknek behatóbb tanulmányozása a kutatásnak új eszközeit és módszereit tárta fel.

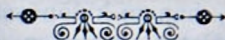
Az örmény nyelv ismeretének megszerzése — a mult századok folyamában történt kísérletek daczára, ¹⁾ nem csekély nehézségekbe ütközött az európaiakra nézve a modern idők előtt. Egyike a fő nehézségeknek az idegenekre nézve hozzáférhető nyomtatott művek s nyelvtani kézi könyvek elégtelen számában rejlett. Már Saint-Martin utal arra, ²⁾ hogy a szótárak s didactikai munkák e hiánya képezi egyik fő okát az európai philologusok közönyösségének az örmény nyelv tanulmányozása iránt. Manapság mindez másként van. Számos munka tétetett közzé a régi örmény nyelvről, a melyen ez ideig több mint ezer — a tudomá-

¹⁾ Legyen elég megemlitenünk ezekből a következőket: *Introductio in chaldaicam linguam, syriacam atque armenicam et decem alias linguas*, a Theseo Ambrosio, Papiæ, 1539. — Th. Bibliander, *De ratione communi omnium linguarum et litterarum commentarius*, Tiguri, 1548 (Szerző azt állítja, hogy az örmény igen kevésbé különbözik a chaldeaitól s idézi Postelnek a nézetét, mely szerint a törökök az örményektől származnak, mert — Örményországban törökül is beszélnek!) — Schröder, *Thesaurus lingue armenicæ, antiquæ et hodiernæ*, Amstelodami, 1711, stb.

²⁾ A »Memoires sur l' Armenie« első kötetében.

nyoknak és művészeteknek minden ágát felelő — könyv jelent meg. S a jelen század folyamatában több mint negyven — részint európai, részint keleti nyelveken szerkesztett — örmény nyelvtan s legalább is ugyanannyi örmény szótár hagyta el a sajtót.

DR. MOLNÁR ANTAL.

Két rögtönzött, remek beszéd.

Gajzágó Salamon számvevőszéki elnök és **Lukács Béla** államtitkár a pünkösdi ünnepeket az idén Szamosújvárt töltötték. A polgárság mindkét jelesünket fáklyás-zenével tisztelte meg. A szép ünnepélyről más helyütt van szó; azért itt csak azon két ékes beszéd közlésére szoritkozom, a melyeket ez alkalommal »a legkedvesebb vendégek« mondották. A közlés dr. Gopcsa László gyors-író feljegyzései nyomán történik.

Gajzágó Salamon beszéde:

Tisztelt barátaim és polgártársaim! Ha lehetséges volna még bennem fokozni azon szeretetteljes hálat, melyet én e nemes város irányában és annak minden egyes polgára és polgárnője iránt szívemben táplálok, — akkor az a szívélyes fogadtatás az Önök részéről — a mely engem ép oly váratlanul, mint nagyon készületlenül érint — képes volna azt még fokozni. Azonban tisztelt polgártársak, én azt hiszem, hogy ha távol is Szamosújvár városától, miután mindnyájan úgy sem lakhatunk együtt és ha az élet változatos folyama némelyikünk elébe más pályát, más elrendeltetési kört, következőleg más lakást is rendelt: azt hiszem, hogy e várost szeretettel nemcsak azok szolgálják, akik szerencsések annak falai közt élni, hanem szolgálhatja azt minden ember, ki iránta szeretettel viseltetik bárhová is lökte a sor és bárhova is rendelte lakása helyét (Lelkes éljenzés.) Tisztelt polgártársak! Én azt hiszem, hogy minden ember, aki — habár szerény tehetséggel, de tiszta szívvel és szeretettel — betölti azon kört, melyet a sors elébe mért, akkor kettős kötelességet ró le. Először lerója kötelességét mindnyájunk édes

anyja: a közös haza iránt, de másodszer lerója kötelességét szűkebb hazája, azon megye, község vagy város irányában, mely őtet magáénak tartja és a melyhez ő is utolsó leheletével, ragaszkodik (Éljenzés). És ha tettem valami csekélységet azokból, mit tisztelt szónokuk oly bőkezűen reám ró: akkor én büszke vagyok nemcsak azért, mert a hazámat szolgáltam, hanem különösen azért, mert városomnak is tettem szolgálatot, melyben annak becsületére váltam. (Hosszas élénk helyeslés).

Azt mondja tisztelt szónokuk, hogy e város látta az én emelkedésemet. Én — bocsásson meg — ellenkező véleményben vagyok. A város volt alapja az én emelkedésemmek, melyben — lelkekre nézve mindig megnyugtató az a körülmény, hogy tettem annyit, a mennyit bírtam; mert utóvégre mindent megtenni a görög isteneknek sem adatott! És ha megtettem mindazt, a mire képes voltam, arra nekem ösztönt, alkalmat, tért e nemes város közönsége nyújtott. Tündökölhettek volna bár, mint a ragyogó nap, ha felhőkkel lettem volna körülvéve, működésem elmaradt volna. Csak Önöknek köszönhetem, hogy e felhők szétbomlottak; mert csak ezáltal lehetett azt a csekély tehetségemet az ország és városom javára fordítani (Lelkes éljenzés). Azért tisztelt polgártársaim! legyenek meggyőződve arról, hogy bárhová vezessen is a sors és bárhol is állapodjam meg végleg, utolsó leheletemig sem fogom elfelejteni e város kedves arcját (Élénk éljenzés). Óhajom: Áldja meg, virágoztassa fel az Ur-isten e várost Önök javára; emelkedjenek szellemileg és anyagilag; mert e hazának is úgy válhatnak javára, ha szellemileg, anyagilag nem szegények. E reményben engem tartsanak meg továbbra is szives rokonszenvükben. (Lelkes éljenzés.)

Lukács Béla beszéde :

Igen tisztelt uraim! Tisztelt barátaim! Köszönöm szívem mélyéből e szives elismerést és e szivélyes fogadtatást ezen alkalommal, a midőn tisztán családi körülmények között megjelentem e városban. Engem — igen

helyesen emelte ki tisztelt szónokuk — úgy a mult emlékei, mint a jelen viszonyai is hozzáfűznek e városhoz. Valamint eddig magamat nem tekintettem, úgy — köszönet érte — Önök sem tekintettek soha idegennek, vérüknek (Hosszas, élénk éljenzés) vérükből, rokonuknak, barátuknak tekintettek (Éljenzés.)

Akkor és oly időben, a midőn — úgy szólva — pályámat kezdtem, szívesen, jóakarattal felkaroltak, támogattak törekvésemben s igazán: mintegy előlegezték részemre a bizalmat a maguk részéről; engedjék meg, hogy valamint eddig mindig hálával emlékeztem meg, úgy ez alkalommal is köszönetemet nyilvánítsam (Élénk éljenzés).

Igen tisztelt szónokuk hivatkozott azon csekély pályára, azon szerény működésre, melyet megfutottam és a melyet eddig teljesítettem. Önök adták hozzá az első alkalmat. És valamint az első alkalommal, úgy azután is mindig csak egy vezéreszmém volt: szolgálni a közügyet abban a munkakörben és azon a téren, a hova a körülmények és a sors rendel és becsületesen teljesíteni azokat a kötelességeket, melyeket a közügy, az ország érdekében teljesíteni kell. (Lelkes éljenzés).

Ha van — és nem tagadom, alkotmányos országban van — elismerés abban az állásban, melyben ezidőszereint vagyok; ha van abban elismerés, hogy valaki ily állást foglal el, azt csak-is tisztá, öntudatos munkássággal, becsületes törekvéssel és a közügynek felajánlott szolgálataival érheti el. (Lelkes éljenzés.)

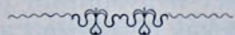
Fogadják köszönetemet azon elismerő szavakért, melyeket igen tisztelt szónokuk kifejezett. Tisztelt barátom hivatkozott végül arra is, hogy tartsam meg a magam részéről azon barátságos érzületet és jóakaratot, melyet ez ideig tanusítottam, ezután is Önök és e város irányában.

Legyenek meggyőződve, hogy én e városról soha meg nem feledkeztem és a magam részéről kérem azt, hogy tartsanak meg szíves jó emlékeztükben (Élénk éljenzés) szíves barátságukban, (Éljenzés) szíves jóakarataukban (Éljenzés.)

A közpályán működő embernek, aki néha sok kellemtlenségnek, sok támadásnak van kitéve, igen jól esik,

ha tudja, hogy van mindig, egy — bármily — kis szerény kör, a hova elvonulhat, a hova esetleg zajosabb események után visszavonulhat és a hol mindig szívélyes fogadtatásra, mindig baráti érzelmre, mindig jóakaratra fog találni (Éljenzés). Arra kérem Önöket, tartsák meg ezt a szíves barátságot. És most ismételve köszönve ezen szíves fogadtatást, melyben részesítettek, megköszönve azon jó kívánságot, melyet irányomban tisztelt szonokuk is kifejezett: a magam részéről is azt óhajtom, hogy az Ur-isten áldását bőségesen terjeszsze ki e városra és annak minden polgárára (Hosszas, élénk éljenzés).

Közli: Sz K.

Az örmény nép európai származása.

— Levél a szerkesztőhöz. —

Nagyérdekű adatokat kaptunk a hazai és külföldi tudományos irodalomban egyaránt fényes névvel bíró régészünk: Torma Zsófia úrnő szívesességéből, az örmény faj eredetét és őskori történetét illetőleg.

Szerkesztőségünkhöz intézett igen tanulságos leveléből mutatjuk be az alábbi becses közleményt, mely az örményt, mint európai származású népfajt állítja élénk, az újabbkori tudományos kutatások nyomán.

Az örmények — úgymond írónőnk — a thrák faj egyik törzsének maradékai, a mint ezt Herodotus is megírta VII. k. 73. »hogy a macedonok a szomszédságukban lakó thrák fajú ős népet ,briges'-eknek az az ,szabadosok'-nak nevezték, s midőn Európából ezek Ázsiába vándoroltak, vevék fel a phryg nevet, a kiknek utódjai az örmények.« Róluk Strabo is, mint thrák törzsről emlékezik, megjegyvezvén, hogy az európai phrygek (briges) Thra-kiából a kisázsiai Mysiába vándoroltak, hogy ott Tróját alapítsák. Trója, vagyis Priámus hős népe egy eredetű volt tehát a többi thrák fajú lyd, phryg= armen, bythin, mys, triball, géta és dákokkal. Anglia nagyhirnevű assyriologusa A. H. Sayce megerősíti egyik újabb dolgozatá-

ban Herodotus idézett feljegyzését említvén az örményekről, hogy az általa elolvasott vá-n-i ékirások tanúságai szerint, ezen thrák fajú, árja eredetű phryg-örmények őseredeti fészke csakugyan nem Ázsia, de az európai ős Thracia lett volna, és hogy innen vándoroltak Ázsiába ott magoknak Armeniát megalapítani, hogy pusztulásukkal később ismét ide Európába visszaköltözködjének.

És most magyarrá fordítva ide írjuk az irónő levélből Sayce-nek idézett közleményét: az örményeket annyira érdeklő részt, a mint szó szerint következik azon előszóban, a melyet Sayce 1884-ben Lipcsében megjelent, Schliemann által irt »Troja« című művének kiegészítésére szerkesztett:

»Az utóbbi évek nyomozásai teljesen bebizonyították, hogy Herodot és Strabo mindezen adatai helyesek valának. A vá-n-i ékiratoknak általam eszközölt leolvasása igazolta, hogy Kr. el. 640 évvel az Ararátnál vagyis Arméniában még árja települések nem voltak, s hogy ekkor az országot még oly népfaj lakta, mely a mai Georgia népével azonosnak látszik, s annak nyelve az árja népcsalád nyelvével semmi rokonságban sem állott. Midőn végre az árja örmények új hazájokba költözének, nyugatról s nem kelet felől kellett jönniök! A száz meg száz név között, melyek a Média és Halys közti óriási területtel állanak kapcsolatban, s melyekkel Assyria műemlékein találkozunk, egy sincs olyan, melyet árja eredetre lehetne visszavezetni, — az összehasonlító philologia pedig kimutatta, hogy a mai örmény nyelv épp úgy, mint Phrygia régi nyelvének kevés számú maradványai, — közép helyet foglalnak el egy részről a görög, másrészt a lettoszláv között. Az örmények és phrygiaiak ennél fogva oly területen kellett hogy egykor lakjanak, mely délről görögök, északról szlávok által határoltatott. Más szavakkal kifejezve azon területen, melyet a klasszikai földrajz Thracia néven ismert!«

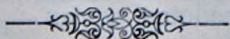
Ezek szerint — mondja tovább irónőnk — Trója és Dácia rokon fajú árja thrákjainak multja igen érdekelheti az örményeket, a kik szintén egyik thrák törzsnek, a phrygeknek maradéka Herodotus szerint.

A thrák kulturát felmutató, kizárólag dák leleteket magában foglaló gyűjteményem tehát közelebb érdeklő az örményeket, mint hazánk oláhait, a kik thrák, dák, géta, szláv s rómaiak egyvelegéből a Balkán-félszigeten keletkeztek — s ide Erdélybe, mint pásztor nép 1200-ban települtek *blac*, *wlak* (oláh) néven (albánul pásztor), a mely nevet jogosabban viselték a felvett »román« elnevezésüknél.

Gyűjteményem adatai tehát olyan kapcsolati pontokat képeznek az örmények ősi multjából, melyek sehogy sem ignorálhatók. 100 darabon felül levő, érdekesebbnél érdekesebb bálványocskám, s a babyloni pláneta imádást bemutató tárgyait egész kis Olympust képeznek gyűjteményemben. 13 év óta ásatom a Szászváros közelében fekvő Tordos község határán előforduló őskori thráko-dák telepet, a melyről 25 ezer darabot meghaladó kis gyűjteményem van már.

Mivel hiszem, hogy nem egyedül a nyelvek, de a régi vallások összehasonlító tanulmánya is tárgyalását képezi a kihalt népek történetének, tények gyanánt tárván élénk az ismeretlen népek lelkiéletét, gondolkozását, gyűjteményem ethnikai osztályára irányítam kiválólag gyenge munkaképességemet. 1878-ban megjelent első munkámat azért, hogy Dacia s Trója leleteit azonosítani mertem, gúnnyal fogadták a budapesti muzeum-körben, mely következtetésemet azonban későbbben elfogadni voltak kénytelenek, mivel a külföld tudósai kimutatták azt, hogy Dácia népe csakugyan egyeredetű, thrák fajú volt Trója ősi népével.

Sőt e napokban ékirásos feliratot is ásatam ki Torgoson, melynek jelensége immár kétségtelenné teszi, hogy a leleteimen előforduló sümmer-akkad jegyek kibetűzéséhez helyesen választám kulcsúl az ősi Babylon vallásos feliratainak systemáját, melynek alapján a babylon-assyr cultura befolyása itt: az egykori Dáciában teljesen bebizonyított tény úgy, hogy Babylon ősi népének a sümmer-akkadoknak gyűjteményemben levő Hierogram és Ideogram jegyei, valamint az ékirásos felirat Európa legújabb hieroglyphját képezik.

Az örmény konyha.

E folyóirat, mely annyiféle tárgyról már oly sok érdekes cikket hozott, eddig reá nem ért, hogy figyelmét a hazai örmény étkekre is kiterjessze. Most reá került a sor. A szerkesztő felszólítása adott erre alkalmat. Ezen örmény nemzeti étkekből egynéhány — közkedveltségénél fogva — átment a nem-örmény konyhákba is.

Leves ételeink között legelső az Ángádsábur. Itt előbb a főalkotó-résről: a churutról szólok. Ez így készül: Döbörkébe gyűtenek főtt, oltott tejet nyáron, naponként bár kétszer felkavarják, hogy megsavanyodjék. Három-négy hét múlva aztán üstben — melybe apróra vagdalt petrezselem-, egy kis tárkony- és zellerlevelet tesznek — kifőzik. Ezután kúp-alakú darabokban megszáritják. Ezt megreszelve és tejföllel vegyítve használják. — A laska-tésztát kis négyszögű darabokra vágják, minden darabba apróra szeldelt húst tesznek és sajátságos módon összefoglalják. Minthogy így a tészta mintegy fülalakot nyer, örményül füllevesnek (ángáds-ábur) nevezték el e tápláló, izletes és közkedveltségű nemzeti ételünket. A megmaradt húsból kis gömböcskéket — dolváth — csinálnak. Azt tartották régen, hogy az, kinek találáskor a dolváthból jutott — szerencsés lesz. Ezt a tésztát húslében megfőzik, azután a churuttal megsavanyítják. — Csinálnak böjtös ángádsáburt is, de nem húslébe főzik és a négyszögű tészta-darabokba nem apróra szeldelt húst, hanem rántottát tesznek. — A böjtös rizskása-levest is szokás churuttal savanyítani. A böjtös levesekbe gombát is tesznek.

T u k m á d s; churuttal savanyított böjtös leves, mely laskára vagdalt tésztából áll. Ez hús nélkül készül.

Churuttal savanyítják az úgynevezett filák-ot is; ez a disznó gömböcz, levesbe aprítva.

A s z u l i g - l e v e s, káposzta lébe főzött vetemény és koczás tészta.

K o r p a c z i b r e - l e v e s; a búzakorpára forró vizet töltenek, mely pár nap alatt savanyú levet képez; ez leszürve adja a czibrét, melybe veteményt és tehéntúró-galuskát tesznek. Itt megemlítem még a táskás-levest, melynek

barát-fül alakú tésztájába hagymát tesznek. A polovkát most már nem készítik.

Vastag ételek: Heriszá. A jól megfőtt marha- vagy pulyka-húst finom szálakra tépik, azután főtt búzával és rántással elegyítve húslében egybefőzik. Ezt, mint alkalmi ételt, különösen a húshagyói napokon szokták készíteni.

Szoche-dolmá. A megfőtt és szétválasztott hagymarétegeket vagdalt hússal megtöltik és levessel megfőzik; ha kész, tejfölt, tojássárgát téve levébe, eczettel kellemes savanyú-édes lesz.

Têtu m-dolmá. Az ugorkát ketté vágva héjától, magvától megtisztítva, szintén vagdalt hússal töltik, és megfőzik; leve ép úgy készül, mint az előbbie, csak az eczet helyett citromsavat tesznek. Szokták paradicsommal is savanyítani. Csinálunk dolmát marti-lapú és szőlőlevélből is.

Costa-bona. Malacz lábakat, fejet és fület megfőznek, melyhez tejfölös, citrommal savanyított levet készítenek.

Hirib-sislik. Száritott, főtt gomba felszeldelve, megfőzött rizskásával, melybe hagymát rántanak, s hozzá rántással készítenek kevés levet; ebből a tejföl nem hiányozhatik. Készítik ezt kása és rántás nélkül is, csak tejföllel.

Gorgod. A szemelt buzát megdarálják, azután húslében megfőzik, melybe kis rántást is vegyítenek. Készítik ezt húslé nélkül bőjtölösen is.

Philáv. Rizskása malozsával; ezt szintén húslével főzik. Eredeti keleti étel.

Máchoch, a szigorú böjtnapokra való ételmi szer; egy neme a vastag-ételeknek, mely fodor-méntával készül.

Dábgádz fászul, rántott paszuly. Ez szochorádzdal készül (szoch erádz, rántott hagyma).

Főtt tészták: Haku-erustá. A metélt laska-tésztát, apróra vagdalt húsgombocokkal húslében főzik. Régen e laska a halott-tor kiegészítő részét képezte; innen nyerte örmény nevé: a meghalt lelkéért adott laska.

Thêlpác. E laska-tészta töltelékét hagyma vagy túró képezi.

Dsidsu, olajos laska.

Édes étkek és sütemények: Kátá. Így készül: Egy mérték vaját ($\frac{1}{2}$ liter) tesznek fatálba, ezt addig dörzsölik, míg habbá nem lesz, most két mérték (1 liter) mézet vegyitnek bele, — azután élesztőt, kevés hamúzsirt és két tojás-sárgáját, végre e vegyítékbe barna lisztet dagasztanak; ezt a közepkeménységű tésztát nagy-csütörtök délutántól szombat reggelig hagyják meleg helyen kelni; ekkor porhanyó, vékonyra nyújtott tésztába takarva sütik ki. Mint-hogy ez a kalácsnál nagyobb meleget kíván, a sütő-kemenczében hagyják délután 6 óráig is.

Pászká. Tehéntúrót, tojást, tejfölt, lisztet, citromhéjat, cukrot, malozsát vegyitnek össze, mit vékonyra nyújtott tésztában sütnek ki. Igen finom húsvéti tészta.

Az örmény húsvét napján reggel addig mit sem eszik, míg a szenteltet a templomból haza nem hozzák. A házi-asszony még szombaton estve előveszi a szentelő-kosarat és rak bele kalácsot, kátá-t, pászká-t, főtt sonkát, piros tojást, sót, szalonnát, néha bárány-sültet és bort is. Másnap reggel egyik pap korai misét mond; azalatt a cselédség a kosarakkal összegyűl a czinteremben; most kijön a pap és megszenteli a sorba tett és kitakart kosarakat.

Phêthádzkhênis. Tehén-turós tészta; a kis szeletekre vágott darabok, miután csinos alakot kaptak, zsirban sülnek meg.

Dáláuzi. Pörkölt forró mézbe kevés reszelt narancshéjat és tisztított diót, melynek czikkei 2—3 részre vannak aprózva, tesznek. Némelyek mákot is kevernek a dáláuziába. A forró keveréket ostya-aljra öntik, azután formát adnak neki; néha még cukorkákkal is díszítik. Új-évi csemege.

Dákták-hálvá. Vajból, lisztből, úgynevezett rántás készül, mibe méz és mandola jő; az egészt formába teszik s csak torta-alakban kiborítva szokták felvágni. E csemegét menyasszony-pogácsának is hívják, mivel örmény szokás szerint, lakodalmakra készítik. A menyasszony ezt magával viszi.

Páchlává. Alkotó-részei ezek: Három liter apróra tört dió, 1 kiló cukor, egy citromnak héja reszelve és egy

kanál pörkölt forró méz; ebbe vegyítik az egészt és vékony tésztába foglalva sütik meg.

Holip; tésztáját, mely hasonlít az ostyához, forró mézzel öntik le.

Chádájé ch, vagy bábakalács; ez a tojássárgától aranyszínű, páratlan finomságú tészta lakodalmi örmény vendégségből nem hiányozhatik. Jól készíteni nem kis művészet!

Czerác z chojmách. A fánk tészta lágyabban készítve; a gyakorlott kéz majdnem mind egyenlő nagyságban ereszti e kis fánkokat a sütő zsirba. Húshagyó kedden majd minden háznál van; mert ez hagyományos szokás. Pörkölt mézzel is szokták leönteni.

Hálvá, hosszukás fonatokban pörkölt mézből álló csemege.

Los, tört mákból és mézből készült böjti étel.

Pirahi. Nyujtott tészta, szeletekre vágva; ezt rizkásás vagdalt hússal, tehéntúróval vagy ritkán szilvaizzel szokták megtölteni, azután összehajtva, zsirban sül ki. (Böjti napra azonban tehéntúróval vagy szilvaizzel megtöltve vízben főzik és azután vajjal, vagy olajjal öntik le).

Mészov-pághbács. Szintén nyujtott tészta, hússal töltve; béles alakban készítik.

Husételeink közül említendők: Já m ê z. Pirosra sült kecske vagy bárányhús, hagymával megtöltve, összevarrva és gömböczalakban feltálalva, melyből izletes szeleteket vágunk. Ez az egyik legnevezetesebb örmény nemzeti sült.

Buzsenyicza. Kecskeoldal vagy czomb, és pedig bepáczolva s füstölve; ez frissen sülvé vagy szárazon is igen izletes.

Nagyböjtben egy különlegesség: a füstölt sóshal is szerepel a hazai örmények étrendjében, melyet b á t o k-nak nevezünk.

Az örmény rendszerint bőségben él, mint a magyar. Jó asztalt tart, de nem él a hasának.

Ha vendégséget ad, nincs vége-hossza a sok ételnek; máskor megelégszik a 3—4 tál étellel. Meine Hausmannskost sind vier Speisen: Suppe, Rindfleisch, Zuspeis' und Nichtsdarauf.

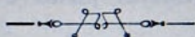
Jól tudja, hogy unalmas és egészségtelen egyedül enni: azért mindig családja körében eszik.

Az édesség, a csemege elősegíti az emésztést: ezért sok az örmény étek közt a csemege. Evés közben ott van a legjobb csemege — a kedélyeskedés.

Az örmény asszony jól főz és izletesen tálal; az étkeket jól meg tudja választani és az összeillesztésre is kiváló figyelmet fordít. Asztalát izletesen rendezi. A gastronom állítása szerint, behunyt szemmel, egyedül illata után is meg lehet bírálni azt, hogy jóízű-e az étel: ilyen az örmény konyha.

Az örmény asszony jó gazdasszony, takarékos. Nem felejt el, hogy: »Gazdag konyhának, szegénység a szomszédja.« (A grassa cucina, poverta vicina).

SZONGOTT MARGIT.

Az örmények térítő apostolának ereklyéi.

Az örmény történelem lapjain egy férfiú neve van megörökítve, kit életében nemes jelleme, holtá után életszentsége dicsőített meg.

Isten adományából az örmény nemzet nagy szentjének: Világosító Szt-Gergelynek sokat adott, hogy azon nehéz feladatot, melynek megoldása reá várt, fényes sikerrel oldhassa meg.

Egy erkölcsileg süllyedő nemzetnek megmentője ő; ő a sötétben kapkodó örmény nemzet felvilágosító szelleme.

És ha ezt meggondoljuk, illőnek, méltó- és igazságosnak fogjuk találni azt a nagy, mély tiszteletet, melyet nemzete iránta mindenkor tanusított és nyilvánít mai napság is.

Az erdélyi örmények, általánosan bevett szokás szerint, évenként pünkösöd után következő negyedik szombaton tartják meg Világosító Szt-Gergely napját és szentelnek kegyeletes megemlékezést s a nagy férfiúhoz méltó fényes ünnepet.

Ez évben Szt-Gergely ünnepe július hó 6-ára esik. És én kegyeletes tiszteletem, melylyel védszentem iránt

viseltetem, tanusításául, az ő ereklyéjéről feljegyzett történeti adatokat kívánom a szives olvasónak bemutatni.

A XIV-ik századtól kezdve a nápolyi és neritói, vallásos érzülettől hevülő hívek a tisztelet különös nemével adóznak Világosító Szt-Gergelynek. Ők ugyanis nemcsak kérő imáikkal fordultak és fordulnak hozzá, de védszentül is választották azon csodák miatt, melyek sz. teste fölött történtek; testrészei Nápolyban az ő tiszteletére emelt fényes templomban és a neritói székesegyházban őriztetnek.

Történeti hűséggel bíró, s minden kételyt kizáró okmányok igazolják, hogy már a VIII-ik században létezett Nápolyban, a sz. Januarról nevezett szerzetesnők klostromához csatolva egy templom, melyet Világosító Szt-Gergely emlékének szentelt a kegyelet. A IX-ik században Sergius consul és fővezér anyagi segélylyel járult e templom szükségének fedezéséhez . . .

Azt, hogy kik voltak e szerzetesnők, az egyháztörténelem fonalán tudhatjuk meg. Mindenki előtt ismeretes az, hogy a VIII. században a byzanci császárok vad dühe nemcsak a szentek képeit és ereklyéit semmisítette meg, hanem a templomokat és szerzetes épületeket is feldulta, a szerzeteseket pedig meggyilkolta.

Ezen üldözés folyama alatt, néhányan elhagyva Konstantinápolyt, az olasz földre futottak, ott keresve menedéket a dühöngő üldözők elől; de magukkal vitték egyes szenteknek ereklyéit, a melyek nagyobbára maig is láthatók.

Ezek után folytassuk tovább felvett tárgyunkat.

A VI. században Zeno uralkodása alatt Szt-Gergelynek egész teste — a jobb és bal-kéz kivételével — Konstantinápolyba vitetett; ezt a régi, nemzeti írók is megerősítik. Vardanus XIII-ik századbéli író, határozottan állítja krónikáiban, hogy Zeno császár Világosító Szt-Gergelynek testi maradványait, Armeniából át akarta hozatni (Vard. Histor. ed. Ven. p. 41.); de másutt (p. 67) úgy nyilatkozik, hogy már a VII-ik században Konstantinápolyban volt Szt-Gergely eltemetve. Ugyancsak ő nála olvassuk, hogy két század múlva a byzanci szerzetesnők által Nápolyba vitettek a testi maradványok, miről bizonyossá tesz minket Baronius a római martyrologiumban június 11-ikére irt feljegyzése

által. Az évszámot teljesen meghatározni nem lehet. Történeti nyomozás útján kideríthetjük, hogy V. Constantin (Kopronymus, 741—775) idejére esik. A XI-ik században Ubaldus nevű szerzetes »Nápolyi vezérek krónikája« című munkájában Theodorus vezérről (728—759) ezeket beszéli: »E vezér idejében Konstantinápoly városából menekülő szerzetesek, kik nem akartak Konstantin császár parancsának engedelmeskedni, Nápolyba jöttek; ezek szent ereklyéket is hoztak magukkal; a vezér ur nyájasan fogadta és elszállásolta őket; ezek közül néhányan a pápa úrhoz mentek, a többiek Nápolyban maradtak.«

Ezek tehát azon szerzetesnők, kikről fennebb megemlékeztünk és kik a sz. Januárról nevezett szerzetházba telepedtek le . . .

Tehát egész bizonyossággal állíthatjuk, hogy Szt-Gergely testi maradványa Nápolyban van elhelyezve.

De vajjon minő részek találhatóak fel itt?

A szerzetházban és a Szt-Gergely-féle egyházban csakis a fej, valami csattok, lánczok és botok őriztetnek.) Azt, hogy itt egyéb részek is vannak, határozottan kimutatni nem lehet.

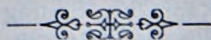
A sz. mártír teste a sz. Lörinczről nevezett szerzetes atyák templomában a fő-oltár alatt nyugszik. Ezen oltár hátsó részén egy márvány tábla látható a következő felirással:

Aram hanc maximam, — Quam Antonius de Cignis
Corrupta nomenclatura de Cicinellus — Genere
Magnificentius instaurandam — Sculptisque marmoribus
Sacris signis affabre elaboratis — Quo sanctissimi Martyris
Gregorii Magnae Armeniae antistitis, — Quae hic sacra sunt sita corporis analecta
Honorificentius asserverentur — Suis sumptibus exornandam curavit.

A. D. MDCLIII.

A jobbkar a meritoi székesegyházban tiszteltetik.

ESZTEGÁR GERGELY.

1) A csattok és a lánczok egyrésze 1866-ban IX. Pius pápa engedélye folytán ünnepélyesen Konstantinápolyba vitettek és ott az örmény-katholikus székesegyházban helyeztettek el.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Szent-Gergely, a »Világosító.« Czimképünk, melynek eredetijét Vastagh Györgynek városunkban Florián János birtokában létező művészi kivitelű olajfestménye képezi, azon történetileg nagyfontosságú jelenetet ábrázolja, midőn az örmény király: Tiridates és családja, népével együtt megkeresztelkedik. Az örmény nemzet apostola: Szurp Krikor Luszávoric (Sanctus Gregorius Illuminator), a király vérrokona, ki I. Sylvester pápa uralkodása alatt Örményország legelső püspöke és patriarkhája lőn, hosszas üldöztetések után, maga avatja föl a kereszténység tagjává a megterő királyt s megveti alapját a maig szilárdul fennálló örmény kereszténységnek. A megtérés részletes történetét, Lukács i. Kristóf hátrahagyott kézírataiból első cikkünkben találják tüzetesen előadva olvasóink; melynek további folytatását és befejezését a következő két számunkban fogjuk közölni. Nagynevű írónknak e tárgya és előadásánál fogva magában véve is igen becses vallástörténeti dolgozatát, — mely írói hagyatékából eddig még közzétéve nem lett, — annyivalinkább alkalomszerűnek véltük, egy jeles magyar festőművész illustratioja mellett épen most bemutatni, mert a hazai örmények által maiglan nagy kegyelettel és ünnepelességgel megülni szokott Szent-Gergely-nap (mely évente a húsvét szombatja után számítandó tizenegyedik szombatra esik) a jelen évben július 6-án lesz.

Az ecsmiádzini akadémia. Ennek a főiskolának IV. György katolikosz adott létet 13 évvel ezelőtt. Áll egy előkészítő iskolából (tászárán), mely 4 osztályra oszlik és a tulajdonképeni akadémiaiból (lészárán), melynek tanfolyama 3 évig tart. A mult tanévben, mely szept. 21-én vette kezdetét, volt az első osztályban 31, a másodikban 20, a harmadikban 21 és a negyedikben 12 tanuló. A »Lészárán« első évi tanfolyamát hallgatta 15, a második évi tanfolyamot 7 és a harmadikat 6 növendék. Orosz-Örményországból 94, Török-Örményországból 15, Persiából 2 és Romániából 1. Összesen 112. A »Lészárán« egyenrangú a mi theologiai intézeteinkkel. Tanárok: Ormánián Malathias püspök, Száhág vártábed, Gárábéd Gosztánteán, Szárkisz Káprielián, Szetrág Mántineán, Stephán Bálászáneán (meghalt), Philipposz Vártáneán, Mègèrdicsh Báleán, Hovhánnesz Szágháthelián, K. Bárthughimeoszeán, Minász Ásznávoreán, Ruben Ribineán, Apek Álekszáneán, Árság Náhábdeján (14).

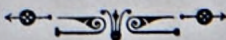

A híres Bodenstedt Frigyes legújabb munkájának, mely »Erinnerungen aus meinem Leben« cím alatt most hagyta el a sajtót, 298—299 lapjain az örmény irodalomról ezeket mondja: 1843-ban, midőn Örményországot meglátogattam, a szép irodalmat itt egy-néhány fordítás képviselte, ezeket is nagyobb részt a szt-lázár-szigeti mechitháristák ültették át nyelvökre más nemzetek irodalmából. Csak egy örmény volt — evvel hazájában ismerkedtem meg — ki németül tudott és Áboveán csak egy németet talált Erivánban, kivel alkalom-adtával németül beszélhetett. — Ezek után fogalmat azon nagy előhaladásról, mit e téren az örmények tettek, csak az alkothat magának, ki tekintetbe veszi azt, hogy az örmények mai napság nemcsak nagy, figyelemreméltó szépirodalommal bírnak, hanem azt is, hogy magok az örmények azok, kik tehetséges íróik műveit németre fordítják. Épen, midőn e sorokat írom, asztalomon vannak az Ábgár Hovhánneszián kiadásában megjelenő »Armenische Bibliothek« füzetei, melyekből a négy utolsó örmény kéz fordította németre.«

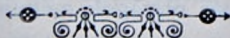
A Lazarus és Steinthal szerkesztésében megjelenő »Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft« című évnegyedes folyóirat legújabb számában Bruchmann cikkezik az »Armenische Bibliothek« negyedik füzetéről, mely a regék- és mesékről szól. Elismerőleg nyilatkozik Chaláthián szép munkájáról és miután az idézetek hosszú sorában kimutatva azt a hasonlatot, mely őseink világnézlete és más nemzetek meséi közt létezik, ismertetését így fejezi be: »E könyv megérdemli azt, hogy kiváló figyelemben részesüljön.«

Egy kiváló orvosi értekezés. A »Novoszi« című orosz lap igen elismerőleg szól a tífisi származású örmény Loru-Melikheán János fiatal orvos-, a nemrég elhalt tábornok (Loris-Melikov) rokonáról, ki az orvostant Párisban végezte. A többek közt felhossa azon szavakat, melyeket a gyűlés elnöke Brusti tanár intézett hozzá Párisban akkor, midőn orvosi értekezését megtartotta. »Azt szeretném — így szólott a francia tanár — hogy mindazon külföldiek, kik nálunk tanulnak, követnék az ön példáját. Nincs könnyebb dolog, mint értekezést írni; innen is átveszünk valamit, ott is kapunk egy részletet — és kész a dolgozat. De önálló munkával, mely a tudományt előbb viszi, előállani vajmi nehéz. Ha mindazon külföldiek, kik nálunk nyernek tudori oklevelet, ilyen értekezést nyújtanának, akkor orvosi irodalmunk rövid idő múlva annyira meggazdagodnék, hogy más országok méltán irigyelhetnék azt.«

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

A török udvar civillistája. A szultán civillista-miniszterének, Ágop pasának, ki egyszersmind pénzügyminiszter is, takarékos gazdálkodását élénk világitásba helyezi a következő eset, melyet az örmény államférfiúrol beszélnek. Az udvari személyzet egyik tagja megbetegedvén, az orvosok nem tudtak baján segíteni; végre Konstantinápoly egyik külvárosából, a köznép körében nagy népszerűségnek örvendő Ahmer hodsát hívták az udvarba, a ki delejő eljárásával könnyített a beteg állapotán. A szultán azért ötszáz török fontról (ötezer forintról) szóló utalványt adatott át a hodsának, ki nagy örömmel siet azzal a szultán házi pénztárához — de hasztalan! — mert Ágop pasa meghagyta a pénztárnoknak, hogy csak ötven fontot fizessen ki... A hods erre éktelen lármát csap, a szultán is megtudja: mi történt és szemrehányást tesz miniszterének, hogy parancsát miért nem teljesítette? A leleményes pénzügyminiszter így felelt: »Felség, azt gondoltam, Ahmer mester szolgálatának megjutalmazásául elég lenne ötven font, mert a külvárosban két piaszterért (tizennyolcz krajczárért) gyógyít! Azután még az is eszembe jutott, hogyha a hodsának ötszáz fontot adunk, haza megy szülőföldjére, s vagyona kamataiból fog élni; a szegény betegeket pedig nem fogja többé gyógyítani. En tehát itt akartam öt tartani a fővárosban«... A szultán mosolyogva csak annyit felelt rá: »Jól tette d!« Ezen eset óta az örmény miniszter bölcseségének nagy híre van Sztambulban, mert ő — a mint mondják — a galamb-szelidségét a kigyó okosságával egyesíti magában. Egyébiránt Ágop Kázázián pasa tudvalevőleg az első keresztény államférfiú, ki Törökországban oly különösen fontos hivatalt visel, mint a pénzügyminiszteri tárcza. A nagy vezér előre is hevesen ellenezte, hogy a török államkincstár vezetése keresztény emberre bizassék. Midőn a szultán eziránt felvilágosítást kért a nagyvezértől, ez azt felelé: hogy a törökök aligha fognak bizalommal viseltetni egy keresztény miniszter iránt, különösen ily rendkívül fontos állásban; azért más mohamedán hitű államférfiakat ajánlott a kinevezetésre. De a szultán mindazokat mellőzve, — Ágop pasát nevezte ki pénzügyminiszterré; mert tapasztalása folytán alapos oka volt kiprobált jelleme és tehetsége iránt feltétlen bizalommal és becsüléssel viseltetni.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

A fejedelem-anya látogatása. A sopathi »La Bulgarie« lapban ezeket olvassuk: Ő felsége, a fejedelem-anya: Clementin látogatásával tisztelte meg a philippopolisi örmény közönség iskoláját. Mikor az iskolához közeledett 17 főrangú nőtől álló küldöttség ment elejébe. A tanoda előtt nemzeti ruhába öltözve sorban állottak a növendékek. Az iskolában a leány-növendékek egyike francia nyelven ezt az üdvözlőlevelet mondotta: »A bloddiv-i¹⁾ örmény közönség szerencsésnek tartja magát azért, hogy föntségedet, az egyesült Bulgária fejedelmének, ki közibénk jött, hogy ezen földnek jólétet adjon — anyját üdvözölheti. A tisztelet, melyben föntséged e város örményeit, fönsteges fia hív alattvalóit részeltette, felejthetetlen emléket hagy azok szívében, kik ezen kegyeletes emléket örökül fogják unokáiknak hagyni. . . és így meg lesz örökítve e nagy nap, mely arról tanuskodik, hogy fejedelmi sarjadék kegyeskedett meglátogatni koloniáját azon nemzetnek, mely történelmi multtal dicsekszik. Fogadja föntséged magas látogatásáért mély hálánk kifejezését.« — A fejedelem-anya ezen, őszinte szívből jött üdvözlőlevelet szívesen fogadta, ezután kérdezősködött arról, hogy hány növendéke van a fiú és leányiskolának, milyen tanterv szerint tanulnak és kielégítő-e az előmenetel? — Midőn távozni akart a tanítónők egyike ő fönstégének egy igen szép kézimunkát ajánlott fel, melyen a természetet híven utánzó virágok közt e szavak voltak arany-szállal kivarrva:

A
 Son Altesse Royale
 L C a L P E r M i E n N c T e l s N s E e
 hommage
 de profonde reconnaissance
 Ecole Armenienne
 Philippople, 1889.²⁾

A fejedelem-anya nagyon meg volt elégedve a meleg fogadtatással és magas megelégedésének jeléül minden tanítónőnek értékes ékszert, az iskola igazgatójának pedig egy összeget adott, hogy avval szegény tanulók számára tanszert vegyen.

Hovhanneszian Bodenstedtnek. Egész Németország ünnepet ült ápril 10-én; mert ekkor tartotta a nagy költő hetvenedik szü-

¹⁾ Philippopolis bulgár neve Bloddiv.

²⁾ Ő királyi fönstége Clementin fejedelemasszony iránt mély hódolatot tanusit az örmény iskola. Philippopolis. 1889.

letésnapját. Az »Árczakánk« örmény lap szerkesztője is a tisztelők nagy számához csatlakozott, midőn távirat útján e sorokat küldötte az ünnepelt Bodenstedtnek:

Aus Tiflis, das dein Lied berühmt gemacht,
Wird dir ein Gruss heut dargebracht;
Erfreu dich lang noch deines Lebens,
Wie wir uns freuen deines Strebens.

A szerkesztőség egyik tagja: Párchutáreán György ezen üdvözlét rögtönözve így fordította le örményre:

Kho jérkérov ánuáni
Tiflisicz ár ájsz párév;
Ter sád phájli kho árév
Jév dá mjéz lujsz kégháni.

Az örmény nemzetgyűlés közelebről azon határozatot hozta, hogy a patriarkha újlag és sürgősen tegye meg a portánál a szükséges lépéseket a végből, hogy Mussa bey kurd vezér megbüntetése mellett a Mus provinciában lakó örményeknek kellő védelem biztosíttassék. Más részről azt is jelentik, hogy az említett kurd vezér az ellene állítólag alaptalanul emelt vádakról értesülvén, önként jelentkezett volna a hatóságoknál, hogy ártatlanságát bebizonyítsa.

A párisi örmény tanulók, kiknek számát ötvenre teszi, magok közt új egyesületet alkottak. Az egyesület kebeléből a politika ki van zárva. Ezen egyesület, melynek tagjai összejöveteleik alkalmával a tanulói életre vonatkozó kérdésekkel foglalkoznak, azért kelt életre, hogy az örmény ifjak ne csak előmozdítsák egymás előmenetelét, hanem szükölködő társuknak anyagi segílyt is nyujtsanak. Van olvasó-termök és könyvtáruk, mely utóbbinak czime ez: Bibliothéque arménienne, 24, Rue Monsieur le Prince. Paris. Az egyesület felkérte az örmény lapok szerkesztőit és a kiadókat, hogy lapjaik és kiadványaikból egy-egy példánnyal ajándékozzák meg könyvtárukat. A párisi »Örmény-egyesület« több butorral és sok könyvvel segítte ezt az új egyesületet.

Dádián Konstantin örmény herczeg, kit évekkel ezelőtt az orosz a bulgár trónra akart emelni, Kaukasiából jött értesítés szerint, az élők sörából elköltözött. Boldogult rokona volt a trónjától megfosztott fiatal mingreliai fejedelemnek.

Rövid hírek. 428 évvel ezelőtt állítottatott fel Konstantinápolyhan a nem egyesült örmény patriarkhaság. — Csunt István, gálaczi lakos, szülővárosa-, a Szucsávában levő »Áni-egyesület« alapító tagjai közé iratkozott; a tagsági díj 50 fit. — Nubár pasa, Egyptom volt kormány-elnöke, Párisból Marseille-be ment, honnan gőzhajóval Alexandriába utazott. — Szárkiszéán gazdag örmény Javából (Batavia) Németországba vitte leányait magasabb iskolába. — A perai örmény nők húsvét napjaiban 194 iskolás gyermeknek adtak új ruhát. — Jeruzsálemben az idén (1889) 1000 örmény zarándokjárt.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.